

การค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย: สถานการณ์ การคุ้มครองเหยื่อและการปราบปราม Transnational Human Trafficking in Thailand: Its Situation, Victim Protection, and Suppression

กุลธิดา มาลาม*

Kunthida Malam

(Received: December 29, 2023; Revised: March 15, 2024; Accepted: March 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ และนำเสนอ สถานการณ์ มาตรการคุ้มครองเหยื่อ รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติซึ่งผู้เขียนได้รับจากการศึกษารวบรวมหนังสือ ตำรา และเอกสารทางวิชาการ สำหรับการรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทยจะทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพความรุนแรงของสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงลักษณะของ การค้ามนุษย์ข้ามชาตินับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงการส่งมอบผู้อพยพย้ายถิ่นข้ามชาติ รูปแบบการค้ามนุษย์ข้ามชาติและลักษณะของแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอถึงมาตรการที่รัฐบาลไทยพยายามที่จะปฏิบัติตามกฎหมายสากลเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากนานาชาติ

คำสำคัญ: การค้ามนุษย์ข้ามชาติ การคุ้มครองเหยื่อ การป้องกันและปราบปราม การย้ายถิ่น

Abstract

This paper aims to explain the characteristics of transnational human trafficking and present the current situation, victim protection measures, including the prevention and suppression of transnational human trafficking, which the author has compiled from textbooks and academic papers. This report on transnational human trafficking in Thailand, patterns of transnational human trafficking, and migrant workers in Thailand. Moreover, present measures which the Royal Thai Government is implementing in its attempt to conform with international law to gain acceptance on the international stage.

Keywords: Transnational Human Trafficking, Victim Protection, Prevention and Suppression, Migration

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ 10240

Master of Public Administration, Graduate School of Public Administration (GSPA), National Institute of Development Administration (NIDA), Nawaminthrat Bldg., Khlong Chan, Bang Kapi, 10240 Thailand.

Corresponding Author, E-mail: kunmalam@gmail.com

บทนำ

สำหรับโลกยุคปัจจุบันปัญหาการค้ามนุษย์ถูกมองว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรง ซึ่งการค้ามนุษย์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นนับแต่ยุคบรรพกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การลักลอบเคลื่อนย้ายระหว่างพรมแดนสำหรับการค้ามนุษย์ข้ามชาติ (Transnational Human Trafficking) เป็นไปได้อย่างสะดวกมากขึ้น เมื่อมนุษย์กลายเป็นสินค้าราคาแพงที่มีไว้แลกเปลี่ยนซื้อขายกันในโลกทุนนิยม เพราะผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ได้ได้มากกว่าเพียงแค่คนบางกลุ่ม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการเป็นทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ และพบว่า สถิติคดีค้ามนุษย์ในประเทศไทยปีล่าสุดปรากฏทั้งสิ้นจำนวน 358 คดี (สำนักงานคดีค้ามนุษย์, 2566) ซึ่งการค้ามนุษย์ข้ามชาติมักจะมีกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม โดยเฉพาะเด็กและสตรี ทำให้การดำเนินการของขบวนการเหล่านี้มักจะส่งเหยื่อไปค้าประเวณี ค้าอวัยวะ และบังคับใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเหยื่อส่วนใหญ่จะถูกหลอกลวงในลักษณะของการมีนายหน้าพาไปทำงานในประเทศต่าง ๆ โดยให้เหยื่อใช้เอกสารที่เหล่าการค้ามนุษย์จัดหาให้เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายต่อตัวเหยื่อในภายหลัง ส่วนเหยื่อที่ไม่ให้ความร่วมมือกับขบวนการมักจะถูกลักพาตัวโดยใช้วิธีการวางยาในอาหารและเครื่องดื่มหรือการใช้สารเสพติด หากเป็นเหยื่อที่มีอาการติดยาเสพติดมาแต่แรก

ประเทศไทยนั้นมีกฎหมายจำนวนหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ในขณะที่รัฐพยายามแก้ไขสถานการณ์การค้ามนุษย์ของประเทศให้ดีขึ้น หากแต่วาระซ่อนเร้นภายใต้การช่วยเหลือเหยื่อ และการปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาตินั้นแฝงไปด้วยปัญหาการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐที่เอื้อประโยชน์ให้กับการขนย้ายคนของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ซึ่งเป็นเรื่องการทับซ้อนกันของผลประโยชน์ที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบราชการไทย อย่างไรก็ตามรัฐยังเป็นตัวแสดงสำคัญในการช่วยเหลือเหยื่อและปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้อย่างสอดคล้องกันมากที่สุด

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายลักษณะของการค้ามนุษย์ข้ามชาติในภาพรวมทั่วไป โดยอาศัยการอธิบายบนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎี และนำเสนอสถานการณ์การค้ามนุษย์ข้ามชาติในบริบทของประเทศไทย มาตรการคุ้มครองเหยื่อรวมถึงการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติในมิติด้านกฎหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพสถานการณ์ในปัจจุบัน

การค้ามนุษย์ข้ามชาติ

การค้ามนุษย์ถูกจัดว่าเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Crime) รูปแบบหนึ่งเนื่องจากการกระทำของอาชญากรรมมีลักษณะเป็นการละเมิดกฎหมายของโลกและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงข้ามพรมแดนของประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่สองประเทศขึ้นไป โดยธรรมชาติของการค้ามนุษย์มักเกิดขึ้นเป็นขบวนการที่มีความซับซ้อน และก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง หากแต่ความซับซ้อนของการค้า

มนุษย์มักจะมีความสัมพันธ์กับขบวนการค้ายาเสพติดข้ามชาติด้วย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้การก่ออาชญากรรมข้ามชาติทั้งสองประเภทมีผลกระทบซึ่งกันและกัน มาจากยาเสพติดจะเป็นตัวส่งผ่านสำคัญที่ทำให้เหยื่อต้องกลายเป็นทาสของนักค้ามนุษย์ในที่สุด (จตุพร วงศ์ทองสรรค์ และ พันธุ์เทพ วิทิตอนันต์, 2564) ซึ่งการค้ามนุษย์ข้ามชาตินี้มักจะมีสัมพันธ์กับการย้ายถิ่นแรงงานระหว่างประเทศแบบไม่ปกติ (Irregular Migration) ในผู้หญิงและผู้ชายมักจะถูกสันนิษฐานในสถานการณ์การค้ามนุษย์ข้ามชาติที่ต่างกัน กล่าวคือผู้ชายมักจะเป็นผู้ถูกลอบข่มขืนเข้าเมืองเพื่อเป็นแรงงานข้ามชาติ ขณะที่ผู้หญิงมักจะเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ซึ่งการแยกประเภทของผู้เสียหายเช่นนี้จะทำให้การดำเนินการและมาตรการคุ้มครองทางกฎหมายตามสถานะของการตกเป็นเหยื่อมีความแตกต่างกันด้วย หากแต่ข้อเท็จจริงร่วมกันก็คือ การเป็นกลุ่มเปราะบางในสังคมที่อาศัยอยู่ และพยายามหลีกเลี่ยงจากสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเอง เพื่อความหวังจะมีชีวิตที่ดีขึ้นในสถานที่ที่ดีกว่าถิ่นที่ตนจากมา (เบญญา บุญส่ง, 2560)

เหยื่อของการค้ามนุษย์ข้ามชาติมักเป็นผู้หญิงและเด็ก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่สะท้อนภาพความเป็นจริงของปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ชัดเจนที่สุด ลักษณะทางกายภาพที่อ่อนแอกว่าผู้ชายทำให้การถูกสันนิษฐานว่าเป็นการลักลอบเพื่อเป้าหมายในการนำมาค้าประเวณีมากกว่าจะถูกนำมาแสวงหาประโยชน์ด้านการใช้แรงงาน ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปของเหยื่อการค้ามนุษย์ทั่วโลกมักเป็นหญิงสาวในชนบท และเชื่อว่าการย้ายถิ่นของตนเองจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งอาชีพที่นักค้ามนุษย์นิยมโฆษณาชวนเชื่อ แต่สุดท้ายเหยื่อจะกลายเป็นทาสทางกามารมณ์ ขณะเดียวกันเด็กมักจะถูกเหมารวมว่าอยู่ในกลุ่มของการตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์นี้ด้วย ซึ่งในความเป็นจริงของหลักการบุคคลผู้ตกเป็นเหยื่อจะไม่ถูกตำหนิหรือตีตราว่าเป็นคนไม่ดีแต่อย่างใด เพราะสิ่งที่พวกเขาได้กระทำลงไปเป็นการขัดต่อเจตนาของตนเอง หากแต่สังคมแบบวัฒนธรรมประชานิยมจึงทำให้สื่อและผู้กำหนดนโยบายต่างหากที่ต้องการให้เหยื่อการค้ามนุษย์มีลักษณะของกลุ่มก้อนทางอุดมคติ เพื่อการสร้างนโยบายที่สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนได้

1. ตัวแสดงภายใต้การค้ามนุษย์ข้ามชาติ

วัตถุประสงค์ของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ คือ ผลประโยชน์ทางธุรกิจที่สามารถทำกำไรให้กับผู้ที่อยู่บนสุดของห่วงโซ่ขบวนการ เช่น นายทุน นายหน้า และผู้ค้า กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนต้องการให้ใครก็ตามที่ลุ่มหลงในชีวิตที่ศิวิไลซ์กว่าต้องตกเป็นเหยื่อของพวกเขา ดังนั้น ตัวแสดงภายใต้การค้ามนุษย์ข้ามชาติประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก ดังการอธิบาย

1.1 ตัวแสดงกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากขบวนการ

ประกอบด้วย 6 ตัวแสดง ได้แก่ นายทุน/กลุ่มทุน; นายหน้า; ผู้ค้า; ผู้นำพา; ผู้รับ; และลูกค้า ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ โดยเฉพาะตัวแสดงจำพวก 5 กลุ่มแรกจะใช้วิธีการที่แตกต่างกันเพื่อควบคุมเหยื่อให้ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของตน เช่น การทำร้ายร่างกาย การยึดหนังสือเดินทาง การใช้ยาเสพติด และการข่มขู่ว่าการกระทำของเหยื่อมีความผิดตามกฎหมายของประเทศปลายทาง นั้นแสดงให้เห็นว่า นักค้ามนุษย์มีตัวเลือกมากมายในการก่ออาชญากรรมข้ามชาติซึ่งขัดแย้งกับประเทศต่าง ๆ ที่มีการออกกฎหมายจำนวนมากเพื่อมาควบคุมสถานการณ์ ประการนี้ยังสนับสนุนให้การค้ามนุษย์ข้ามชาติมีความเสี่ยงต่ำและทำกำไรได้สูง

เพราะช่องโหว่ของกฎหมายภายในประเทศต่าง ๆ ที่ไม่สามารถมีสภาพบังคับในอธิปไตยของดินแดนอื่นได้ (สมชาย ว่องไวเมธี, 2555)

1.2 ตัวแสดงกลุ่มที่เสียประโยชน์จากขบวนการ

เหยื่อการค้ามนุษย์ (Trafficked Persons) แม้ว่าความเป็นจริงแล้วจะมีอาชญากรรมได้ว่า คนที่จะตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์จะเป็นใคร เพศอะไร และอายุเท่าใด โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้หญิงและเด็กแต่ใช้ว่าเหยื่อที่เป็นผู้ชายจะถูกมองข้ามไปในการค้ามนุษย์ข้ามชาติ หากแต่ผู้หญิงเป็นประชากรส่วนใหญ่ของจำนวนผู้อพยพย้ายถิ่นในโลกยุคปัจจุบัน ข้อเท็จจริงที่ว่าเหยื่อในกลุ่มใดก็ตามมักประสบกับเส้นทางที่คล้ายกัน คือ “การบังคับใช้แรงงาน” ทั้งในภาคบริการ ภาคการประมง ภาคการเกษตร รวมทั้งการค้าอวัยวะด้วย สำหรับการค้ามนุษย์ในเด็กส่วนมากจะถูกนำไปค้าประเวณีและธุรกิจขอทาน ซึ่งเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยผู้ปกครองของเด็กที่มองว่า ลูกนั้นเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น แม้กระทั่งการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมเพื่อให้ช่วยก่ออาชญากรรมต่อไปก็มีปรากฏ ท้ายที่สุดแล้วเหยื่อการค้ามนุษย์จะถูกพันนาการด้วยการเป็นหนี้ที่นักค้ามนุษย์อ้างว่าเป็นเงินกู้หรือเงินทอนรองจ่ายให้กับตัวเหยื่อเพื่อแลกกับเงินที่เหยื่อต้องขดใช้หนี้โดยการเป็นแรงงานทาสที่ทำงานอย่างหนัก แต่กลับได้ค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำหรืออาจไม่ได้รับค่าตอบแทนเลย ทำให้การออกมาจาก “นรกบนดิน” อย่างการค้ามนุษย์ข้ามชาติดูเหมือนจะมีความหวังน้อย

2. วิถีของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ

วิถีของการค้ามนุษย์ข้ามชาติจะครอบคลุมตั้งแต่วิธีการที่นักค้ามนุษย์กระทำต่อเหยื่อจนถึงเป้าหมายปลายทางที่นักค้ามนุษย์ต้องการแสวงหาประโยชน์จากเหยื่อ (อัจฉรา ชลาชนาวิน, 2562) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 ขั้นตอนการสรรหาและคัดเลือกเหยื่อ

จุดเริ่มต้นของเจตจำนงในการย้ายถิ่นของเหยื่อมักเกิดขึ้นกับประชากรของประเทศที่ประสบกับสถานะทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ และความเปราะบางจากการเป็นประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งนักค้ามนุษย์จะคัดเลือกเหยื่อจากลักษณะที่แตกต่างกัน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกคือเหยื่อที่สมัครใจในการย้ายถิ่น และกลุ่มที่สองคือเหยื่อที่ถูกใช้กำลังบังคับข่มขู่ แต่เหยื่อทั้งสองกลุ่มล้วนแล้วแต่ถูกหลอกลวงจนทำให้เกิดความไว้วางใจมาก่อนทั้งสิ้น

2.2 ขั้นตอนการลำเลียงเหยื่อไปยังประเทศปลายทาง

การลำเลียงคนของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ โดยส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของจุดหมายปลายทางที่เหยื่อแต่ละคนจะต้องไปว่าควรใช้ยานพาหนะและเส้นทางใดในการเดินทาง ซึ่งประเทศไทยนับว่าเป็นพื้นที่ขึ้นดีในการเป็นศูนย์กลางเพื่อส่งต่อเหยื่อไปยังประเทศที่สาม เนื่องจากโครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่สะดวกสบายและสามารถเข้าถึงได้ง่าย ยิ่งไปกว่านั้นประเทศไทยอาจเป็นประเทศปลายทางของเหยื่อหลาย ๆ คนที่จะถูกส่งมาโดยการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ทั้งนี้ยังมีองค์กรข้ามชาติบางองค์กรที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ขบวนการดังกล่าวสามารถนำพาเหยื่อไปส่งโดยปลอดภัย

2.3 ขั้นตอนการรับเหื่อโดยประเทศปลายทาง

คนกลุ่มหนึ่งในประเทศที่สองหรือสามจะทำหน้าที่เป็นผู้รับตัวเหื่อให้มาอยู่ในความดูแลของตน โดยจะไม่มีมาตรการกักกันใด ๆ ต่อเหื่อทั้งสิ้น เนื่องจากถ้าเกิดอันตรายต่อเหื่อก่อนถูกใช้แรงงานอาจทำให้กลุ่มผู้รับได้รับผลกระทบด้วย และกลุ่มผู้รับจะเป็นผู้ส่งต่อเหื่อให้ไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยจะมีคนกลุ่มใหม่ที่ทำหน้าที่ควบคุมให้เหื่อตกอยู่ในสภาวะการเป็นทาส ซึ่งคนกลุ่มหลังนี้สามารถกระทำละเมิดต่อเหื่อได้อย่างเต็มกำลัง เพื่อให้ตนได้ผลประโยชน์บางอย่างจากเหื่อ

2.4 ขั้นตอนการแสวงหาผลประโยชน์จากเหื่อ

การแสวงหาผลประโยชน์มักขึ้นอยู่กับเจ้าของธุรกิจและลักษณะธุรกิจที่จะเลือกใช้แรงงานจากเหื่อในกลุ่มที่แตกต่างกัน เช่น โรงงานที่ดำเนินกิจการอย่างผิดกฎหมายมักจะใช้แรงงานจากเหื่อผู้ขาย ธุรกิจบริการทางเพศมักจะใช้แรงงานจากเหื่อผู้หญิงและเด็ก

สถานการณ์การค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย

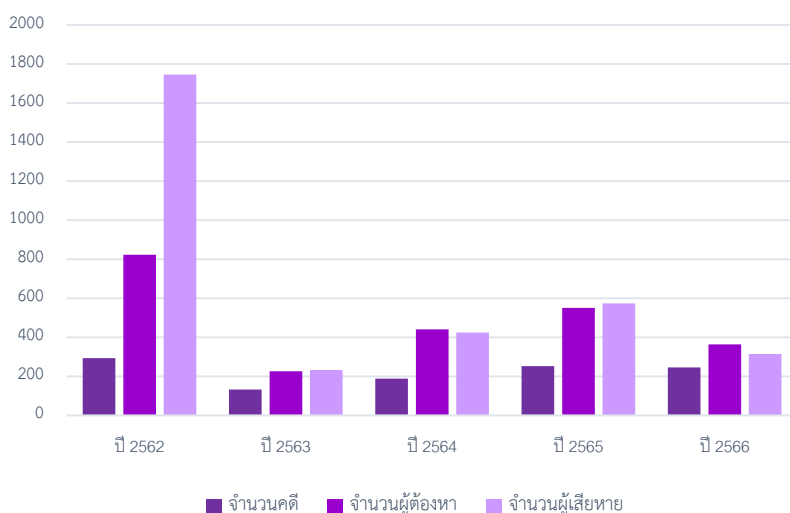
ภายใต้กรอบมุมมองของอาชญากรรมข้ามชาติ อาชญากรรมที่ได้รับการแก้ไขโดยการใช้แนวทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ประสบความสำเร็จที่สุดคือ “อาชญากรรมการค้ามนุษย์” ซึ่งประเทศไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นดินแดนแห่งโอกาสของแรงงานข้ามชาติ ที่แม้แต่แรงงานในประเทศที่อาศัยตามชนบทหรือพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทยังมีการไหลเข้ามาหางานทำในเมืองหลวง เมื่อเป้าหมายที่อ่อนแอรวมกับโอกาสที่เป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาความเป็นเมือง (Urbanization) ทำให้ประเทศไทยเป็นสวรรค์ของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ หากแต่การคุ้มครองเหื่ออย่างเข้มงวดบางครั้งอาจถูกมองว่าเป็นนโยบายเพื่อผ่อนปรนการย้ายถิ่นฐาน ซึ่งหลายประเทศก็มองว่า การเพิ่มระดับความเข้มงวดของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดหางานของบริษัทเอกชนจะช่วยลดปัญหาการย้ายถิ่นอย่างผิดกฎหมายได้ ประเทศไทยจึงได้ทำบันทึกความเข้าใจกับหลายประเทศในกลุ่มน้ำโขง เช่น เมียนมาร์ กัมพูชา และลาว ซึ่งแรงงานที่ต้องการย้ายถิ่นมายังประเทศไทยจะถูกคัดเลือกและจะได้รับเอกสารการรับรองอย่างเป็นทางการจากประเทศต้นทางก่อนจะถูกส่งตัวมายังประเทศไทย ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้สามารถรักษาสถานภาพการเป็นแรงงานข้ามชาติอย่างถูกกฎหมายของตนเองได้เสมอ (ยศพล จิระวุฒิ, 2560)

จากสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยได้รับผลกระทบอย่างมาก ซึ่งรัฐบาลไทยได้ตอบสนองต่อความไม่มั่นคงจากสถานะที่ควบคุมได้ยากนี้โดยการสั่งปิดพื้นที่ก่อสร้างและภาคบริการต่าง ๆ ทำให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยที่ได้รับผลกระทบจากโรคระบาดดังกล่าวทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานภายในประเทศได้ รวมถึงการถูกบีบบังคับให้ลาออกโดยเจ้าของกิจการที่ปิดตัวลง และอ้างว่าจะไม่มีการจ่ายค่าชดเชยใด ๆ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติเหล่านั้นไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญาที่ระบุไว้ จากเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ผู้อพยพย้ายถิ่นจำนวนนับล้านคน รวมถึงแรงงานที่เป็นผู้ย้ายถิ่นแบบไม่ปกติอีกนับแสนคนต้องเผชิญกับความลำบากเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ทั้งนี้สถานการณ์ดังกล่าวนับเป็นการตอกย้ำความด้อยกว่าทางสังคม (Intersectionality) ของแรงงานเหล่านั้นอีกด้วย โดยมีการรายงานสถิติการค้ามนุษย์ในประเทศไทยระหว่างปี

2562-2566 ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดังภาพที่ 1 ซึ่งพบว่า มีแนวโน้มของสถานการณ์การค้ามนุษย์ในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าช่วงที่สถานการณ์การระบาดของโควิดในระยะแรก ๆ โดยเฉพาะจำนวนผู้เสียหายที่มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1

แนวโน้มสถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทยระหว่างปี 2562-2566

หมายเหตุ. จากสถิติการค้ามนุษย์ (กองต่อต้านการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2562, 2563, 2564, 2565)

ขณะที่ผู้ย้ายถิ่นประเภทที่สองมักจะมีปัญหามากกว่าประเภทแรกเนื่องจากไม่มีเอกสารรับรองการเข้าประเทศอย่างถูกกฎหมาย ทำให้การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยนักค้ามนุษย์และเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถกระทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งวิธีการข่มขู่ว่าจะรายงานต่อทางการและให้พื้นที่ในการหลบซ่อนตัวแก่แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมาย (United Nations Office on Drugs and Crime, 2020) หากแต่การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเหล่านั้นอาจเป็นหนทางสุดท้ายของการมีชีวิตรอด ซึ่งได้รับผลกระทบจากระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจภายในประเทศต้นทางที่ขาดเสถียรภาพ รวมถึงความซับซ้อนของพื้นที่ระหว่างภูมิภาคและการปกครองในพื้นที่แถบชายแดนของประเทศปลายทาง ทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์โดยประเทศต้นทางและประเทศปลายทางเพื่อสร้างอุปสงค์และอุปทานด้านแรงงานจากกลุ่มเปราะบางเหล่านั้น (Buckley et al., 2022)

รูปแบบการค้ามนุษย์ข้ามชาติในประเทศไทย

การค้ามนุษย์ในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลาย ในประเทศไทยทราบว่าการค้ามนุษย์มากกว่าร้อยละ 57 จะมีรูปแบบเป็นแรงงานทาส เนื่องจากแรงงานถูกบังคับให้ได้รับค่าแรงต่ำ นอกจากนี้การบังคับใช้แรงงานในลักษณะทาสในภาคอุตสาหกรรมของไทยมีผู้ตกเป็นเหยื่อตั้งแต่เด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะไปจนถึงวัยผู้สูงอายุที่ใกล้ปลดเกษียณ เพราะเศรษฐกิจไทยที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในภาคการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมหลัก

ของประเทศ อีกทั้งอุตสาหกรรมการประมงและการเกษตรของประเทศยังมีแนวโน้มที่ดีขึ้นอีกด้วย จากความเจริญก้าวหน้าของอุตสาหกรรมทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบทางสังคมเพิ่มขึ้น โดยแรงงานข้ามชาติจะถูกบังคับใช้แรงงานในลักษณะทาสเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของอุตสาหกรรมภาคต่าง ๆ รวมถึงการค้าประเวณี (Sihotang & Wiriya, 2021) ดังนี้

1. การค้าประเวณี

การแสวงหาประโยชน์ของนักค้ามนุษย์จากเหยื่อเพื่อวัตถุประสงค์ทางเพศ เป็นงานที่ไม่ต้องใช้แรงงานมากและสร้างรายได้อย่างมหาศาลให้แก่เจ้าของกิจการบริการทางเพศ ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงลักษณะของเหยื่อที่ไม่ได้มาทำงานด้วยความสมัครใจ โดยเหยื่อส่วนใหญ่มักจะเป็นเด็กและสตรีที่ต้องการเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ปัจจัยหลักของเหยื่อเหล่านี้ที่ต้องการมาเป็นแรงงานข้ามชาติก่อนที่จะรู้ว่าตนนั้นจะกลายมาเป็นผู้เสียหายจากระบบการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยเรื่องครอบครัว กล่าวคือ ปัญหาความยากจนภายในครอบครัว กอปรกับภาระหนี้สินทำให้รายได้ไม่เพียงพอที่จะจุนเจือครอบครัว ส่วนใหญ่อาชีพของคนเหล่านี้มักประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก บางรายอาจประสบกับปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ทำให้ผู้หญิงข้ามชาติกลายเป็นหม้ายและขาดเสาหลักของครอบครัวจึงจำเป็นต้องออกมาทำมาหากินในต่างแดน เพื่อให้มีเงินส่งกลับไปยังประเทศต้นทางที่ครอบครัวตนอาศัยอยู่ 2) ปัจจัยเรื่องรายได้ กล่าวคือ เงินเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว รวมถึงการยกระดับสถานะทางสังคมให้ดีขึ้น ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้การตัดสินใจเพื่อย้ายถิ่นง่ายขึ้น; และ 3) ปัจจัยเรื่องสังคมและสภาพแวดล้อม กล่าวคือ การมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน ทำให้ผู้หญิงหรือเด็กเหล่านั้นต้องประสบกับปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การถูกข่มขืน การถูกล่อลวง และการถูกเอารัดเอาเปรียบ เหตุผลเหล่านี้จะนำมาซึ่งการถูกตีตราว่าพวกเขานั้นเป็นคนไม่ดีกระทำความผิดทางสังคม เหล่านี้ไม่ไหว หนทางข้างหน้าของประเทศปลายทางอาจทำให้ตราบาปในชีวิตของพวกเขาเงื้อมเงาจนบ่หายากว่าพวกเขามีวัตถุนิยมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจะทำให้การยอมรับทางสังคมต่อตัวพวกเขามากขึ้นตามไปด้วย (สาลิณี สิงห์ศร และ อลงกรณ์ อรรคแสง, 2564)

ต้องยอมรับว่าปัจจุบันการแสวงหาประโยชน์ทางเพศเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะจากเด็ก เช่น การล่วงละเมิดทางเพศเด็กและการปฏิบัติต่อเด็กเสมือนหนึ่งเป็นสินค้า การกระทำเหล่านี้นับว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและไ้มนุชยธรรม โดยเด็กที่เข้ามาสู่กระบวนการค้ามนุษย์เพื่อนำไปค้าประเวณีมักจะเป็นคนที่ชอบแยกตัวออกมาจากครอบครัว โรงเรียน หรือเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่มีแรงกดดันค่อนข้างมาก (Buranadechachai & Siriattakul, 2020) เด็กเหล่านี้มักมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนหรือรวมตัวกันเพื่อก่ออาชญากรรม เช่น การลักขโมย การทำลายสาธารณสมบัติ และมีความเปราะบางภายในจิตใจเป็นทุนเดิม ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงของนักค้ามนุษย์ จากเหตุผลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปัญหาการค้ามนุษย์ข้ามชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่มาจากสภาวะความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและระหว่างภูมิภาค ส่งผลให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นทางเศรษฐกิจ และเกิดแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายในพื้นที่เศรษฐกิจสีเทา

2. การบังคับใช้แรงงานในลักษณะทาส

ทาสยุคใหม่ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลกมักปรากฏอย่างชัดเจน 2 รูปแบบ ได้แก่ สัญญาแรงงานทาสและการค้าประเวณี ซึ่งเหี่ยวจากสัญญาแรงงานทาสจะอยู่ในอุตสาหกรรมการประมงของไทยเป็นจำนวนมาก ข้อมูลจากมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundations)เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การประมงที่มีสถานการณ์เลวร้ายที่สุดกว่า 15 ประเทศทั่วโลก โดยมีประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวน 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย กัมพูชา เวียดนาม เมียนมาร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์มีผลการดำเนินงานที่ค่อนข้างไม่มีประสิทธิภาพ โดยให้แรงงานทำประมงเกินขนาด หากแต่แรงงานข้ามชาติในอุตสาหกรรมประมงไทยส่วนใหญ่จะมาจากประเทศต้นทางหลัก 2 ประเทศ ได้แก่ เมียนมาร์ และกัมพูชา ซึ่งปัญหภายในประเทศเหล่านี้มาสู่การต้องขายแรงงานอย่างหนักเพื่อส่งเงินกลับไปยังประเทศของตนเอง ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศปลายทางอันดับต้น ๆ ที่ใช้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเอง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์อย่างเอารัดเอาเปรียบจากแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ จากนั้นนักค้ามนุษย์จะนำไปขึ้นบนเรือประมงและถูกบังคับให้ใช้แรงงานอย่างหนักจับปลาตลอดเวลา เหตุที่กระทำเช่นนี้ได้เนื่องจากเหยื่อแทบจะไม่มีโอกาสในการขอความช่วยเหลือจากชายฝั่งได้เลย (Pathmanathan, 2020)

กรณีของชาวโรฮิงจา (Rohingya) เป็นผู้อพยพย้ายถิ่นที่สร้างผลกระทบให้แก่ประเทศไทยค่อนข้างมาก เนื่องจากประเทศไทยมองว่า พวกเขาเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นแบบไม่ปกติและเรือผู้อพยพเหล่านั้นกำลังล่องผ่านน่านน้ำทะเลอันดามันของประเทศไทยเพื่อมุ่งหน้าไปยังประเทศมาเลเซีย ชาวโรฮิงจาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ โดยใช้วิธีการขู่กรรโชกทรัพย์จากสมาชิกในครอบครัวเพื่อบังคับให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวเป็นแรงงานทาส ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นจะถูกกักกันไว้ในค่ายชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งจุดเริ่มต้นของการข้ามมายังประเทศปลายทางโดยนักค้ามนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอาชญากรรมข้ามชาติจะใช้วิธีการลำเลียงผู้อพยพชาวโรฮิงจาผ่านทางเรือข้ามชายแดน 3 ประเทศ ได้แก่ บังกลาเทศ เมียนมาร์ และไทย และพยายามหลบเลี่ยงหลักเกณฑ์การเข้าเมืองของประเทศปลายทาง ผ่านการใช้เอกสารการเดินทางแบบผิดกฎหมาย เพื่อนำผู้อพยพดังกล่าวไปส่งไว้ในพื้นที่ที่มีการควบคุมคนเข้าเมืองค่อนข้างหย่อนและใช้วิธีการทยอยขนส่งคนจำนวนไม่มากเพื่อไม่ให้เป็นที่ผิดสังเกตของเจ้าหน้าที่แนวชายแดน (Chantavanich, 2020) ชาวโรฮิงจาเหล่านี้ดำรงชีวิตรอดมาได้ด้วยความช่วยเหลือจากชุมชน นอกเหนือจากนั้นยังมีชาวโรฮิงจาบางส่วนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ จึงต้องมีการติดสินบนแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือมาเฟียเจ้าถิ่นเพื่อให้ตนเองสามารถหางานทำได้ จึงทำให้ชีวิตของพวกเขาเต็มไปด้วยความหวาดระแวงและไม่มั่นคงอยู่ตลอดเวลา

ความเป็นจริงแล้วยังมีเครือข่ายลักลอบขนสินค้าในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของไทยหรือผู้ลักลอบขนสินค้าเถื่อนมีความเต็มใจอย่างมากที่จะช่วยขนส่งผู้อพยพชาวโรฮิงจาเหล่านี้ไปยังประเทศที่สาม ทั้งยังมีการจ่ายเงินให้แก่ผู้อพยพเหล่านี้ด้วยในฐานะที่เป็นผู้ลำเลียงสินค้าเถื่อนให้กับพวกเขา หากแต่นักค้ามนุษย์จะดักทางไว้ก่อนโดยการขู่กรรโชกเงินหรือนำพวกเขาไปเป็นแรงงานทาสหรือค้าประเวณีเสียก่อน ปัจจุบันชาวโรฮิงจาที่ต้องการออกจากที่กักขังและต้องการไปต่อยังดินแดนใหม่ พวกเขาต้องจ่ายเงินก้อนแรกเพื่อให้ตนเองนั้นออกจากคุกชั่วคราวนี้ และต้องจ่ายเงินก้อนที่สองเมื่อเดินทางไปถึงประเทศที่สามโดยสวัสดิภาพแล้ว ซึ่งแน่นอนอยู่แล้วว่า ผู้คนเหล่านั้นน้อยคนที่จะมีทุนทรัพย์เพียงพอ ทำให้พวกเขาถูกทรมานอย่างโหดร้าย

ทหาร นอกจากนี้สำหรับคนที่ไม่สามารถจ่ายเงินให้กับเครือข่ายค้ายาเสพติดได้จะถูกดูแลแย่งสัตว์ โดยให้อาศัยอยู่ในห้องที่มีกลิ่นเหม็นเหมือนกรงสัตว์ กระทั่งมาถึงประเทศไทยพวกเขายังคงถูกกระทำแบบเดิมอย่างต่อเนื่องจนกว่าพวกเขาจะหาเงินมาให้เหล่านักค้ามนุษย์ได้ และผู้รอดชีวิตส่วนใหญ่จะถูกขายให้กับเรือประมงในประเทศไทย (Vandergeest & Marschke, 2020)

ชาวประมงไทยจำนวนมากได้หันมาค้ามนุษย์เพิ่มมากขึ้นโดยใช้เรืออวนเป็นพาหนะบรรทุกทุกคนซึ่งสามารถบรรจุคนได้มากถึง 300–400 คน นอกเหนือจากนั้นเหล่านักค้ามนุษย์ยังอาศัยความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐระดับล่าง เพื่อเปิดทางให้กับธุรกิจค้ามนุษย์ของพวกเขาผ่านเครื่องมือสำคัญอย่างช่องว่างของกฎหมาย หากแต่ช่วงหลังมานี้กองทัพเรือไทยให้การช่วยเหลืออย่างเป็นทางการมากขึ้น เช่น จัดหาอาหารให้กับชาวโรฮิงจาบนเรืออวน แต่มีเงื่อนไขสำคัญว่าหากต้องการขอรับการช่วยเหลือเรือชาวโรฮิงจาเหล่านี้จะต้องแล่นต่อไปโดยไม่ใช้ดินแดนของประเทศไทยเป็นที่พำนักและต้องไม่ใช่แผ่นดินไทยเพื่อกระทำการกิจกรรมใดทั้งสิ้น ทำให้ช่วงหลายปีมานี้ชาวโรฮิงจา มักจะเลือกออกมาจากท้องถื่นของตนเอง กอปรกับผู้ขายชาวโรฮิงจาจำนวนไม่น้อยเลือกเปลี่ยนชะตาชีวิต โดยการแต่งงานกับผู้หญิงมุสลิมชาวอินโดนีเซีย ในขณะที่เด็กหญิงชาวโรฮิงจาส่วนใหญ่มีชะตาชีวิตที่ไร้ทางเลือก โดยพวกเขาจะถูกนำไปค้ามนุษย์ยังประเทศที่สามอย่างมาเลเซีย เนื่องจากความนิยมในกลุ่มผู้ขายชาวโรฮิงจาด้วยกันเองที่ต้องการรับซื้อเด็กหญิงจากนักค้ามนุษย์ข้ามชาติ ส่งผลทำให้ชาวโรฮิงจา รุ่นที่สองจำนวนมากสามารถพูดภาษามาเลย์ได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนี้ยังมีเอกสารการรับรองจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (The United Nations High Commissioner for Refugees: UNHCR) เพื่อให้การคุ้มครองบางส่วนจากการถูกจับหรือเนรเทศ อีกทั้งในปัจจุบันเด็กชาวโรฮิงจาสามารถรับโอกาสทางการศึกษาได้ตามชุมชนและ/หรือตามเจตจำนงของแต่ละคน ยกเว้นกรณีผู้ที่ไม่มีเอกสารรับรองดังกล่าวถึงจะต้องใช้ชีวิตอย่างไม่มีตัวตนและเป็นแรงงานนอกระบบต่อไป (Chowdhury & Abid, 2022)

การคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ข้ามชาติ

หัวข้อนี้จะอธิบายถึงการคุ้มครองเหยื่อด้วยมิติทางกฎหมายทั้งสิ้น 3 ฉบับ เพราะเรื่องการค้ามนุษย์เป็นเรื่องที่กระทบต่อหลายภาคส่วนซึ่งรัฐจะต้องทำหน้าที่ในการดูแลและปกป้องสิทธิของผู้เสียหาย/เหยื่อ กฎหมายจึงเป็นเครื่องมืออันชอบธรรมของรัฐ ที่เรียกว่า นิติรัฐ (Legal State) เพื่อคุ้มครองกลุ่มเปราะบางของคดีค้ามนุษย์ ซึ่งจะปรากฏตามมาตราที่บัญญัติขึ้นในกฎหมายแต่ละฉบับ ดังการอธิบาย

1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

ตามหมวด 4 บทกำหนดโทษ มาตรา 26 บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า บุคคลใดก็ตามที่ใช้กำลังขู่脅หรือบีบบังคับอันเป็นการทำให้ผู้เสียหายหรือพยานไม่สามารถไปพบเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาลเพื่อให้การอันเป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ต้องระวางโทษ 3 เดือน คุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

ตามหมวด 1 บททั่วไป: มาตรา 11 บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า การพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้พิจารณาจากพฤติการณ์ของบุคคลนั้นว่าเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐคนใดหรือไม่ โดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายเป็นสำคัญ; **มาตรา 13** บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่าการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายแม้ว่าพนักงานอัยการจะสามารถรวมเข้ากับการฟ้องคดีหรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ย่อมทำได้ หากแต่ผู้เสียหายนั้นยังสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ตลอดเวลาก่อนที่จะมีการตัดสินคดีความ; **และมาตรา 14** บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า ถ้าปรากฏว่าการค้ามนุษย์นั้นมีการทารุณกรรมผู้เสียหายเกิดขึ้นด้วย ศาลสามารถสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเพิ่มได้นอกจากการชดเชยค่าสินไหมทดแทน โดยค่าเสียหายนั้นจะมีจำนวนมากน้อยเท่าใดศาลจะพิจารณาตามพฤติการณ์ความรุนแรงที่ได้กระทำ ทั้งนี้ตามมาตรา 15 ยังบัญญัติอีกว่าหากมีการบังคับคดีให้ผู้เสียหายมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ของจำเลยด้วย

3. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

ตามหมวด 2 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์: มาตรา 26 บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า ให้สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เยียวยาและคุ้มครองผู้เสียหาย

ตามหมวด 3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่: มาตรา 27 บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปในเคหสถานได้เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะมีผู้เสียหายจากกระบวนการค้ามนุษย์ โดยปกติจะสามารถเข้าไปได้ระหว่างที่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน แต่กรณีนี้จะเข้าไปในระหว่างที่พระอาทิตย์ตกดินและขึ้นก็ย่อมกระทำได้ แต่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ระดับ 7 ขึ้นไปหรือนายอำเภอเป็นหัวหน้าในการตรวจค้นเคหสถานนั้น; **และมาตรา 29** บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาข้อเท็จจริงพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถนำบุคคลที่คาดว่าน่าจะเป็นผู้เสียหายจากกระบวนการค้ามนุษย์มาอยู่ในการคุ้มครองได้แต่ต้องไม่เกิน 24 ชั่วโมง หากแต่ถ้าจะมีการคุ้มครองเกินจากระยะเวลาดังกล่าวพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถร้องขอเพื่อยืดระยะเวลาในการคุ้มครองต่อศาลได้

ตามหมวด 4 การช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์: มาตรา 36 บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า ให้พนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้เสียหายตลอดเวลาแม้ว่าจะมีการตัดสินคดีไปแล้ว หากว่าผู้เสียหายต้องมีการเดินทางกลับยังประเทศต้นทางให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประสานงานกับทางการของประเทศนั้นเพื่อให้คุ้มครองผู้เสียหายจนกว่าพวกเขาจะกลับสู่อ้อมกอดของครอบครัวอย่างปลอดภัย; **และมาตรา 39** บัญญัติไว้ซึ่งมีรายละเอียดว่า หากผู้เสียหายจากกระบวนการค้ามนุษย์ในต่างประเทศและมีสัญชาติไทยให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าบุคคลนั้นมีสัญชาติไทยจริงหรือไม่และรีบดำเนินการส่งตัวกลับมายังประเทศไทยหากเป็นความประสงค์ของบุคคลนั้น

มาตรการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติ

มาตรการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของโลกเริ่มต้นจากการรายงานการค้ามนุษย์โดยกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาตามกฎหมาย Trafficking Victims Protection Act of 2000 (TVPA) เพื่อเสนอต่อสภาองเกรสเกี่ยวกับสถานการณ์การค้ามนุษย์ทั่วโลก ในรายงานจะประเมินผลถึงความพยายามของรัฐบาลแต่ละประเทศในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ซึ่งประเทศไทยได้ปฏิบัติตามกฎหมายสากลดังกล่าวโดยเชื่อมโยงปัญหาการค้ามนุษย์กับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) เพื่อส่งเสริมและยกระดับแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยอาศัยการผนึกกำลังทรัพยากรบุคคลให้ดำเนินงานร่วมกันอย่างบูรณาการในการรองรับการป้องกัน แก้ไขปัญหา และช่วยเหลือประชาชนจากภัยคุกคามต่าง ๆ รวมถึงปัญหาการเข้ามาอย่างรวดเร็วของทุนขนาดใหญ่ เทคโนโลยียุคใหม่ การย้ายถิ่น และแรงงานข้ามชาติที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศอย่างมาก ทำให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์หลักในการดำเนินการเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ของไทย โดยผู้เขียนให้ความสำคัญไปที่มิติด้านนโยบายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติ (ณัชชาภัทร อมรกุล และ ปรีชญาณ์ นักพ่อน, 2563)

นโยบายรัฐบาลพยายามส่งเสริมการแก้ปัญหาในทุกระดับโดยอาศัยการทำงานอย่างบูรณาการแบบเครือข่ายกับศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์จังหวัด นอกเหนือจากนั้นยังส่งเสริมให้มีการพัฒนางานวิจัยเชื่อมโยงข้อมูลทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ กระทั่งนำไปสู่การสร้างฐานข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อการเฝ้าระวังอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในเป้าหมายที่ 10 การลดความเหลื่อมล้ำที่ครอบคลุมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่รัฐบาลให้ความสำคัญและระบุลงในรายละเอียดแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์มากกว่า 12 เป้าหมาย และ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่รัฐบาลให้ความสำคัญและระบุลงในรายละเอียดแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์มากกว่า 7 เป้าหมาย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ยังมีเครื่องมือสำคัญอย่างกฎหมายของประเทศกว่า 3 ฉบับในหัวข้อก่อนหน้านี้เพื่อให้ครอบคลุมแก่การค้ามนุษย์ในทุกมิติ ซึ่งหน่วยงานหลักของประเทศไทยในการดูแลเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ดำเนินการร่าง นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560-2564 ได้แก่ ด้านการพัฒนา กลไกเชิงนโยบาย และการขับเคลื่อน ด้านการดำเนินคดี ด้านการคุ้มครองช่วยเหลือ ด้านการป้องกัน และด้านการพัฒนาความร่วมมือโดยเฉพาะการสร้างภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อให้เกิดการบูรณาการข้อมูลซึ่งกันและกัน ได้แก่ การบูรณาการระดับชุมชน นอกจากนั้นควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนและส่งเสริมให้มีอาสาสมัครในการจัดอบรมและให้ความรู้แก่คนในชุมชนด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และการสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาดูงานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน และการบูรณาการระดับภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมกันจัดตั้งศูนย์ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ นอกเหนือจากนั้นสถานศึกษาในพื้นที่และสถานศึกษาต้นแบบควรร่วมมือกันเพื่อบ่มเพาะให้บุตรหลานในชุมชนมีความรู้เท่าทันภัยสังคมได้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

บทสรุป

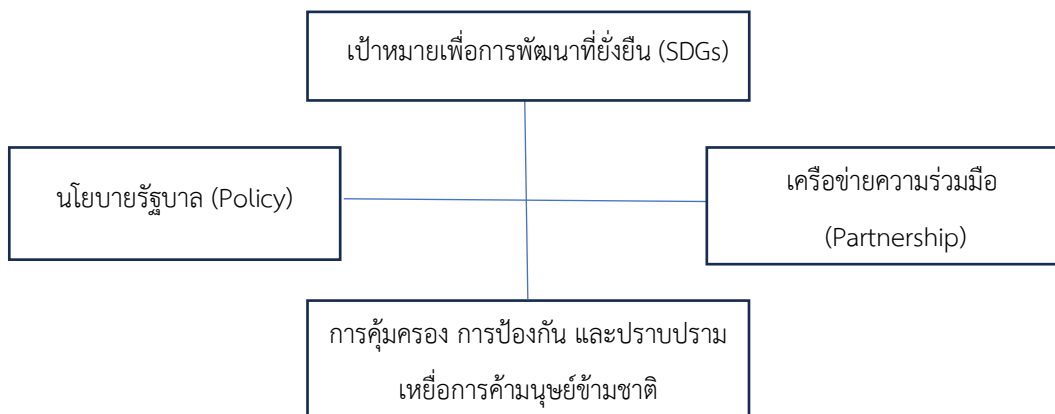
สถานการณ์การค้ามนุษย์ข้ามชาติของประเทศไทยยังอยู่ในสถานะที่ยังไม่พ้นขีดอันตราย เนื่องจากการถูกจัดอันดับโดยกฎหมายสากลให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่ถูกจับตามอง เพราะมีแนวโน้มของการค้ามนุษย์ที่เพิ่มขึ้นและการดูแลเฝ้าระวังที่ขาดความต่อเนื่อง แม้ว่าประเทศไทยจะพยายามอย่างมากในการกำหนดให้ประเด็นการค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติ หากแต่การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องยากพอสมควร เพราะตัวแสดงที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของนโยบายและขบวนการค้ามนุษย์มีจำนวนมาก ไม่เพียงแต่ตัวแสดงภายในประเทศเท่านั้นแต่ครอบคลุมไปยังประเทศอื่นที่ไทยไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงให้เป็นดังความต้องการของรัฐบาลได้ อย่างไรก็ตามเราควรมีความหวังว่าอนาคตอันใกล้ปัญหาการค้ามนุษย์จะทุเลาลงจากการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยธรรมชาติของการค้ามนุษย์มักสัมพันธ์กับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากความต้องการในแรงงานราคาถูกของประเทศปลายทางเพื่อตอบสนองต่อความพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้สถานะอันเลือนลางของเหล่าแรงงานย้ายถิ่นแบบไม่ปกติกลายเป็นแรงงานทาสของนายทุนสี่เทา ซึ่งการค้ามนุษย์ข้ามชาติจะปรากฏตัวแสดงในพื้นที่ทั้งประเทศต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ทั้งนี้ตัวแสดงทุกตัวจะดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อนำส่งแรงงานข้ามชาติที่มีคุณภาพที่สุดให้แก่กลุ่มเป้าหมายของแต่ละธุรกิจ แต่อย่างไรก็ดีเจ้าหน้าที่ของรัฐถือเป็นตัวกลางสำคัญที่ช่วยลดเลี้ยการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหการค้ามนุษย์ข้ามชาติมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นได้

องค์ความรู้ที่ได้

การค้ามนุษย์ข้ามชาติมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมยาเสพติดและก่อเกิดตัวแสดง 2 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ กลุ่มที่ได้ประโยชน์จากการค้ามนุษย์ซึ่งเปรียบได้กับผู้ล่าที่อยู่บนห่วงโซ่อาหาร และกลุ่มที่เสียประโยชน์จากการค้ามนุษย์ ซึ่งเปรียบได้กับผู้ผลิตหรือเหยื่อของนักค้ามนุษย์ โดยในประเทศไทยนับว่าเป็นประเทศที่ประสบปัญหาเรื่องเหล่าผู้ย้ายถิ่นแบบไม่ปกติที่เป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์จำนวนไม่น้อย แต่แล้วสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 กลับนำพาให้ชีวิตต้องประสบไม่ต่างจากพลเมืองของประเทศที่ต้องตกที่นั่งลำบาก ทำให้แรงงานที่เป็นผู้ย้ายถิ่นแบบไม่ปกติกลายมาเป็นเป้าหมายของเหล่านักค้ามนุษย์ข้ามชาติ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้พยายามวางนโยบายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศมาเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อย่างลงตัว เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและเหล่ารัฐบาลของประเทศอื่น ๆ ด้วย ผู้เขียนจึงขอสรุปภาพรวมของบทความดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

มาตรการคุ้มครองเหยื่อและการปราบปรามการค้ามนุษย์ข้ามชาติของประเทศไทย

หมายเหตุ. จากการสังเคราะห์โดยผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2560–2564. กระทรวง.
- กองต่อต้านการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2562). สถิติการค้ามนุษย์ ประจำปี 2562. กอง. (2563). สถิติการค้ามนุษย์ ประจำปี 2563. กอง. (2564). สถิติการค้ามนุษย์ ประจำปี 2564. กอง. (2565). สถิติการค้ามนุษย์ ประจำปี 2565. กอง.
- จตุพร วงศ์ทองสรณ์ และ พันธุ์เทพ วิฑิตอนันต์. (2564). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ตามมาตรฐานสากล. วารสารรามคำแหง ฉบับบัณฑิตวิทยาลัย, 4(3), 1-12.
- ณัชชาภัทร อมรกุล และ ปรีชญาน์ นักพ่อน. (2563). การประเมินการดำเนินงานปราบปรามปัญหาการค้ามนุษย์ ตามยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง กรณีศึกษา กองบังคับการปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปปคม). สถาบันพระปกเกล้า, 19(2), 5-22.
- เบญญา บุญส่ง. (2560). การดำเนินการของประเทศไทยต่อกรณีการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติในมหาสมุทรอินเดียของชาวโรฮิงจา. วารสารรัฐศาสตร์, 59(2), 23-34.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551. (2551, 6 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 29ก. หน้า 1-24.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556. (2556, 26 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 130 ตอนที่ 55ก. หน้า 1-11.
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559. (2559, 24 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 133 ตอนที่ 46ก. หน้า 1-11.
- ยศพล จิระวุฒิ. (2560). ต่อต้านการค้ามนุษย์โดยการรายงาน กรณีศึกษา รายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ (TIP Report) กับประเทศไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 5(1), 90-125.
- สมชาย ว่องไวเมธี. (2555). สถานการณ์การค้ามนุษย์ในไทยและแนวทางการสืบสวนคดีความผิดตาม พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์. สุตรไพศาล.
- สาลิณี สิงห์ศรี และ อลงกรณ์ อรรถแสง. (2564). การค้าประเวณีหญิงข้ามชาติกรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร. สักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.), 27(4), 146-154.

- สำนักงานคดีค้ามนุษย์. (2566, ตุลาคม 15). สถิติคดีการค้ามนุษย์ทุกคดี (แยกประเภทความผิด). <https://caht.ago.go.th/statistics/>
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ยุทธศาสตร์ชาติกับ SDGs. <https://shorturl.asia/xp2aH>
- อัจฉรา ชลาชนานนิน. (2562). เส้นทางการค้ามนุษย์ข้ามชาติ: กลไกการขับเคลื่อนกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในพื้นที่เสี่ยงระหว่างประเทศ. *วารสารวิชาการอาชีวศึกษาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ*, 5(2), 135-149.
- Buckley, P., Pietropaoli, L., Rosada, A., Harguth, B., & Broom, J. (2022). How Has COVID-19 Affected Migrant Workers Vulnerability to Human Trafficking for Forced Labour in Southeast Asia?-a Narrative Review. *Journal of Public Health and Emergency*, 6, 1-12.
- Buranadechachai, S., & Siriattakul, P. (2020). Guidelines for Preventing Boys from Entering into Prostitution in Thailand. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(3), 1020-1029.
- Chantavanich, S. (2020). Thailand's Challenges in Implementing Anti-Trafficking Legislation: The Case of the Rohingya. *Journal of Human Trafficking*, 6(2), 234-243.
- Chowdhury, A. R., & Abid, A. (2022). Treading the border of (il)legality: statelessness, “amphibian life,” and the Rohingya “boat people” of Asia. *INTER-ASIA CULTURAL STUDIES*, 23(1), 68-85.
- Pathmanathan, R. (2020). *The Evolution of the Solution of the Slave Trade in South-East Asia*. Western Michigan University.
- Sihotang, N., & Wiriya, C. (2021). Human trafficking in Thailand in perspective of human rights law. *Journal of Law and Legal Reform*, 2(4), 505-514.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Global report on trafficking in persons 2020*. United Nations Office on Drugs and Crime.
- Vandergeest, P., & Marschke, M. (2020). Modern Slavery and Freedom: Exploring Contradictions Through Labour Scandals in the Thai Fisheries. *Antipode*, 52(1), 291-215.